

Korte mededelingen

Nieuws over de zeelathyrus, *Lathyrus japonicus* Willd. subsp. *maritimus* (L.) P. W. Ball. De voorspelling van J. K. Schendelaar in *Natura* 73 (4), 1976, p. 98, dat Texel een goede kans maakt om de eerste bloeiende zeelathyrus te begroeten, is inderdaad uitgekomen. Mej. W. Eelman (Den Burg) bericht ons, dat de plant in 1978 op Texel heeft gebloeid.

J. A. de Kramer (Haarlem) heeft *L. japonicus* subsp. *maritimus* op een nieuwe vindplaats aangetroffen: op het „Groene strand” bij de Zuidpier te IJmuiden, op 26 augustus en 2 september 1979. Een gedeelte van het niet-bloeiende exemplaar werd ter verificatie naar het Rijksherbarium gezonden.

Leiden

J. MENNEMA

Een opmerkelijk kale vorm van *Trifolium arvense* L. In 1977 zijn op twee verschillende plaatsen in Nederland vondsten gedaan van een voor ons land schijnbaar nieuwe klaversoort, t.w. op 31 augustus in de Woensdrechtse duintjes door E. J. Weeda en op 18 september op het stationsempacement van Kerkrade door P. L. L. Thomas. Bij nadere bestudering van het materiaal bleek, dat de planten behoren tot *Trifolium arvense*, het hazepootje, zij het dat zij een opvallend kenmerk van deze soort, n.l. de dichte beharing, geheel of vrijwel geheel missen. Dergelijke kale exemplaren worden in de literatuur wel vermeld als *T. arvense* L. var. *gracile* (Thuill.) Ser. (= *T. gracile* Thuill.), welke variëteit vooral in W.-Europa veel zou voorkomen (COOMBE, 1968). *T. gracile* is echter door THUILLIER (1799) beschreven als een plant met behaarde kelken. En geheel kale exemplaren zagen wij in de collectie van het Rijksherbarium alleen uit O.-Europa en wel uit Hongarije en Roemenië.

De planten van Kerkrade zijn geheel kaal, die van de Woensdrechtse duintjes hebben op de stengel enkele verspreide haren en op de ruglijn van de kelkbuis en de bovenste kelktand een rij wimperharen. Voorts zijn kelk en kroon van deze exemplaren iets kleiner dan die van de behaarde planten. Het materiaal van deze soort in de collectie van het Rijksherbarium laat zien, dat *T. arvense* in de beharing van alle onderdelen zeer variabel kan zijn.

Literatuur

- COOMBE, D. E., 1968. *Trifolium* L., in T. G. Tutin, c.s., *Flora Europaea* 2, p. 157 - 172.
THUILLIER, J. L., 1799. *La flore des environs de Paris*, ed. 2. Paris.

Leiden

F. ADEMA

Trifolium arvense L. als winterannuel. Enige jaren geleden begon ik in het Gooi in de winter te kijken naar vegetatieve *Trifolium*-soorten. Behalve *T. medium*, die in en langs de randen van enkele leemkuilen op een heideveld groeit en door de bladvorm gemakkelijk herkenbaar is, zijn hier algemene soorten te vinden als: *T. repens*, *T. pratense*, *T. arvense* en *T. dubium*, naast minder algemene soorten als: *T. campestre* en *T. hybridum* subsp. *hybridum*. *T. repens* en *T. pratense* zijn in de winter meestal duidelijk te herkennen aan bladvorm en groeiwijze. Naast deze twee soorten groeien er in de winterse vegetatie nog heel wat klavertjes, die de aandacht ten volle waard zijn. Tot dusver kon ik vaststellen, dat de eenjarige *T. arvense* en *T. dubium* veel als winterannuel voorkomen. Ook *T. campestre* zal zich waarschijnlijk als winterannuel gedragen, dat moet echter door veldwerk nog nader worden onderzocht. Later zal het optreden als winterannuel van *T. dubium* worden beschreven, waarvoor nog vergelijkend onderzoek naar *T. campestre* en de vaak met *T. dubium* tezamen voorkomende *Medicago lupulina* noodzakelijk is.

In dit artikel zal het optreden als winterannuel van het hazepootje worden beschreven. *T. arvense* is, voorzover ik kon nagaan, in de Nederlandse literatuur uitsluitend vermeld en bekend als zomerannuel. Door O. Polunin, „Bloemen en planten van Europa” en B. D. Morley, „Wilde bloemen van de wereld”, als ook door Flora Europaea, wordt deze soort als een- of tweejarig vermeld. Hegi, „Illustrierte Flora von Mittel-Europa”, wijst echter wel op het voorkomen als winterannuel.

Op een braakliggend terrein in de omgeving van Laren vond ik in het najaar van 1978 veel bladrozetten en kleine plantjes met enige bladen van een klaversoort, die ik niet onmiddellijk op naam kon brengen. Deze planten waren als volgt gekenmerkt: bladen kort (tot ca. 5 cm lang) gesteed; blaadjes omgekeerd eirond, vaalgroen van kleur; bladsteel en vooral de onderzijde van de blaadjes grijswit afstaand, soms aanliggend, behaard; steunblaadjes lancet-priemvormig en dicht behaard. De vorm van de blaadjes, die sterk van de bekende bladvorm van *T. arvense* afwijkt, komt het meest overeen met die van *T. repens*, waardoor ik aanvankelijk niet aan het hazepootje dacht. Pas in het voorjaar, toen de planten gingen uitgroeien en stengels vormen, werd duidelijk, dat de exemplaren tot *T. arvense* behoorden. Eerst toen werden de bekende langwerpige-lijnvormige blaadjes gevormd. In de loop van de verdere groeifase verdwijnen door verdroging de rozetbladen, waardoor ze aan de bloeiende planten niet meer zijn te vinden. Het voorkomen van deze initiale bladvorm van jonge planten van deze soort vond ik nergens beschreven. In de strenge winter van 1978 - 1979 werden de bladen sterk roestkleurig, wat bij andere klaversoorten niet werd waargenomen. Vastgesteld werd, dat in populaties van winterannuelen weinig zomerannuelen verschijnen en ook, dat de zomerannuelen later gaan bloeien dan de winterannuelen. Dit laatste verklaart misschien het verschil in de opgave van de bloeiaanvang in de flora's: Heimans, Heinsius en Thijssse, mei; Heukels-Van Ooststroom, juli.

Na deze eerste verkenning heeft het hazepootje mijn belangstelling gewekt en vragen doen rijzen, die nopen tot verder onderzoek van deze algemene, maar bij het oecologisch onderzoek waarschijnlijk onderschatte plantesoort.

Bussum

H. GRIFFIOEN

Malaxis in de Zaanstreek teruggevonden. Het orchideetje malaxis, *Hammarbya paludosa* (L.) O. Kuntze, moet in de veertiger jaren in de Zaanstreek zeker niet zeldzaam zijn geweest. Deze soort kwam o.m. voor in het Wormer en Jisperveld en in de polder Westzaan. De laatste jaren echter is malaxis ondanks intensief zoeken nooit meer gevonden, noch in het Wormer en Jisperveld (mond. meded. J. van der Geld), noch in de omgeving van Zaanstad (KORF, 1977).

Tijdens veldwerkzaamheden in juni 1979 vond ik op een – plaatselijk bekend – trilveentje in het Guisveld (polder Westzaan) het lang gezochte orchideetje. Er groeiden in totaal 6 exemplaren in een rijk bloeiend polletje van ca. 15 cm hoog. De standplaats, een drassig veenmosrietland met veel *Drosera rotundifolia* en *Hydrocotyle vulgaris*, komt aardig overeen met die van de oude opnamen gemaakt door W. Meijer in het Wormer en Jisperveld en het IJperveld. Op de plaats waar malaxis groeide, traden *Sphagnum palustre* en *S. squarrosum* codominant op; tussen de veenmossen werden vele exemplaren van de levermossen *Calypogeia fissa* en *Pallavicinia lyelli* gevonden, terwijl plaatselijk veel *Polytrichum commune* voorkwam. Voorts kwamen er in de opname voor: *Phragmites australis*, *Calamagrostis epigejos*, *Scirpus lacustris* subsp. *glaucus*, *Betula pubescens* (kiemplanten) en *Dryopteris carthusiana*. Vermeldenswaard is ook nog een plaatjeszwam van het geslacht *Hygrocybe*. Het grondwater had ter plaatse een pH van 2 tot 3. Het gehele veenmosrietland behoort tot een verlandende strook, die overgaat in een kruidenrijk veenmosrietland met soorten als *Platanthera bifolia*, *Orchis praetermissa*, *Dryopteris cristata* en *Osmunda regalis*.

De reden, waarom *Hammarbya paludosa* ter plaatse erg zeldzaam is geworden, moet waarschijnlijk worden gezocht in het gewijzigde beheer. Tegenwoordig is het nauwelijks meer lonend om allerlei veenmosrietland in het najaar te maaien, wat voor deze soort van levensbelang is. Het onderhavige perceel wordt gelukkig al enkele jaren wel goed beheerd, wat niet alleen leidde tot de hier beschreven vondst van malaxis, maar ook tot een uitbreiding van *Platanthera bifolia*.

Literatuur

KORF, B., 1977. De biologische betekenis van het buitengebied van Zaanstad. Dienst voor Milieuhygiëne, Zaanstad.

Zaandam

R. VAN 'T VEER

Nogmaals de Nederlandse bosviooltjes. Onlangs heeft MENNEMA (1978) uiteengezet hoe de beide bosviooltjes, *Viola reichenbachiana* Jord. ex Bor. en *V. riviniana* Rchb., in het veld van elkaar zijn te onderscheiden. Hij schetst hoe men op 15 april 1978 diverse vindplaatsen heeft bezocht en aan de hand van de – ook in de Nederlandse – literatuur vermelde kenmerken van bloembouw en -kleur het voorkomen van twee soorten bosviooltjes nadrukkelijk heeft kunnen vaststellen. Op genoemde datum is niet alleen naar de kenmerken gekeken, ook is er herbarium- en levend materiaal verzameld. Het levende materiaal werd ondergebracht in de Hortus Botanicus te Leiden en zodoende kon worden

geconstateerd, dat de kenmerken, die voor de determinatie van belang zijn, zich in cultuur handhaafden. Ook zijn aan deze levende planten, door A. Twigt van het Laboratorium voor Experimentele Plantensystematiek te Leiden, chromosoomtellingen verricht. Hierbij bleek, dat alle in het veld als *V. reichenbachiana* gedetermineerde planten $2n = 20$ chromosomen hebben, terwijl de tot *V. riviniana* gebrachte exemplaren $2n = 40$ chromosomen bezitten. Deze getallen komen geheel overeen met die, welke voor deze soorten in de literatuur zijn vermeld (zie GADELLA, 1963; KLIPHUIS & WIEFFERING, 1972). Het verschil in aantal chromosomen heeft nogmaals bevestigd, dat er binnen de Nederlandse bosviooltjes twee taxa zijn te onderscheiden.

Literatuur

- GADELLA, T. W. J., 1963. A cytotaxonomic study of *Viola* in the Netherlands. Acta Bot. Neerl. 12, p. 17 - 39.
- KLIPHUIS, E. & J. H. WIEFFERING, 1972. Chromosome numbers of some Angiosperms from the South of France. Acta Bot. Neerl. 21, p. 598 - 604.
- MENNEMA, J., 1978. Problemen bij de Nederlandse bosviooltjes. Gorteria 9 (3), p. 49 - 51.

Leiden

F. ADEMA